

Asia: VN/13749/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Koko maan rahoituksen tasossa huomioon otettava sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvuarvio vuosille 2027–2030 (7 § 1 mom.)

Kyseessä on teknisluonteinen SOME-malliin perustuva päivitys.

Saaristoneuvosto suhtautuu myönteisesti siihen, että laskentaperusteita päivitetään ajantasaisemman tiedon pohjalta. Samalla saaristoneuvosto korostaa, että muutosten vaikutusten tulee olla läpinäkyviä ja ennakoitavia erityisesti sellaisilla saaristoalueilla, joilla palvelujen järjestämiseen vaikuttavat pitkät etäisyydet, hajautunut asutus ja saaristo-olosuhteet.

Kemiönsaaren näkökulmasta keskeistä on, että palvelutarpeen arvioinnissa tunnistetaan saariston olosuhteet laajasti, ei ainoastaan lautta- tai yhteysalusriippuvuuden kautta. Kemiönsaaren saaristo on suurelta osin sisä- ja välisaaristoa, jossa palvelujen saavutettavuuteen vaikuttavat ennen kaikkea etäisyydet, hajanaisuus, ikärakenne, henkilöstön liikkuminen sekä kotiin vietävien palvelujen järjestäminen.

2. Palvelutarpeen kasvun huomioon ottamista koskevat säästötoimenpiteet (7 § 1 mom. ja 36 § 1 mom.)

Palvelutarpeen kasvusta ehdotetaan otettavaksi rahoituksessa huomioon 60 prosenttia vuodesta 2027. Määräaikaisesta 0,2 prosenttiyksikön korotuksesta luovuttaisiin vuodesta 2028.

Saaristoneuvosto ymmärtää julkisen talouden sopeuttamistarpeen, mutta korostaa, ettei rahoituksen kiristäminen saa johtaa siihen, että saaristossa palvelut heikkenevät hallitsemattomasti. Saaristo-olosuhteissa palvelujen harventaminen tai liiallinen keskittäminen heikentää nopeasti arjen turvallisuutta, palvelujen saavutettavuutta ja alueen elinvoimaa.

Kemiönsaaren kannalta tärkein viesti on, että palvelut saaristossa on voitava varmistaa kestävästi ja ennakoitavasti. Tämä koskee erityisesti perusterveydenhuoltoa, ikääntyneiden palveluja, kotihoitoa ja pelastustoimea.

3. Palvelutarpeen kasvun säästöjen kohdentaminen ja säästökompensaatio (3 § 1 mom.)

Palvelutarpeen kasvua koskeva säästö kohdennettaisiin kaikille hyvinvointialueille sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen määräytymistekijöiden perusteella.

Säästötoimenpiteiden vaikutuksia kompensoitaisiin nostamalla palvelutarpeen määräytymistekijän rahoitusosuutta yhdellä prosenttiyksiköllä ja vastaavasti vähentämällä asukasperusteista osuutta vuonna 2028.

Saaristoneuvosto pitää hallinnollisesti ymmärrettävänä, että säästöjä kohdennetaan yleisten määräytymistekijöiden perusteella, mutta korostaa, että mallin tulee tunnistaa myös saaristoalueiden rakenteelliset lisäkustannukset. Muuten vaarana on, että laskennallisesti neutraalilta näyttävä ratkaisu johtaa käytännössä palvelujen heikkenemiseen alueilla, joilla vaihtoehtoja on vähän.

Rahoitusmalli ei saa luoda kannustimia lakisääteisten peruspalvelujen vähentämiseen saaristossa. Vaikutusten seurannassa on tärkeää arvioida muun muassa matka-aikoja, kotihoidon toimivuutta, palvelujen tosiasiallista saavutettavuutta ja pelastustoimen valmiutta.

4. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarvemallin päivitykset (14 § ja lain liite)

Tarvetekijöiden ja niiden kertoimien taustalla olevissa käyttö- ja kustannustiedoissa otettaisiin huomioon uusimmat tiedot ja nykyisiin tarvetekijöihin tehtäisiin eräitä tarkistuksia, mutta ei toteutettaisi tarvetekijöitä tai tietopoimintoja koskevia merkittäviä laajennuksia. Yksityisen terveydenhuollon diagnoositietojen huomioon ottamista rahoituksessa rajattaisiin osittain.

Saaristoneuvosto kannattaa sitä, että tarvetekijöitä päivitetään uusimmalla tiedolla. Samalla on tärkeää, että muutosten perusteet ja vaikutukset avataan selkeästi. Saaristoalueilla palvelutarve ei aina näy riittävästi sellaisissa mittareissa, jotka perustuvat voimakkaasti tavanomaisiin väestö- ja käyttöaineistoihin.

On tärkeää varmistaa, että rahoitusmalli huomioi myös ne alueet, joissa palveluja tuotetaan hajautetusti, etäpalveluina, liikkuvina palveluina tai kotiin vietävinä palveluina.

5. Palvelutarvekertoimien tietopohjan laadun turvaaminen (14 § 3 mom. ja 26 a § 2 mom.)

THL:n tehtävää tarkistaa tietopohjan laatua ja oikeutta korjata rekisteritiedoissa olevia selviä virheitä selkiytettäisiin. Valtiovarainministeriö voisi rahoituspäätöksessä ottaa huomioon rekisteritiedoissa olevia selviä virheitä, jotka vaikuttaisivat merkittävästi hyvinvointialuekohtaiseen rahoitukseen.

Saaristoneuvosto pitää hyvänä, että tietopohjan laatua vahvistetaan ja selviä virheitä voidaan korjata. Tämä on tärkeää myös saaristoalueiden kannalta, koska puutteet tai virheet tiedoissa voivat vääristää rahoitusta merkittävästi.

Korjausmenettelyn tulee kuitenkin olla avoin, selkeä ja ennakoitava, jotta rahoitus ei muutu äkillisesti tavalla, joka vaikeuttaa palvelujen pitkäjänteistä suunnittelua.

6. Saaristoisuus rahoituksen määräytymistekijänä (19 §)

Saaristolain määritelmän mukaiselle saaristoiselle hyvinvointialueelle laskettaisiin saaristoisuuskertoimen, jonka perusteella määriteltäisiin hyvinvointialueille saaristoisuuden perusteella kohdennettava sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallinen rahoitus.

Saaristoneuvosto kannattaa saaristoisuuskertoimen käyttöönottoa. Kertoimen tulee aidosti tunnistaa saaristo-olosuhteista aiheutuvat lisäkustannukset ja palvelujen järjestämisen erityispiirteet. Kemiönsaaren osalta olennaisia tekijöitä ovat erityisesti pitkät välimatkat, hajautunut yhdyskuntarakenne, väestön ikääntyminen, kotihoidon ja muiden liikkuvien palvelujen logistiikka sekä pelastustoimen toimintaedellytykset.

Kemiönsaaren näkökulmasta saaristoisuutta ei tule tarkastella liian kapeasti vain lautta- tai yhteysalusliikenteen näkökulmasta, vaan laajemmin saaristo-olosuhteiden tuottamina pysyvinä palvelujärjestelmän haasteina.

Lisäksi on tärkeää, että saaristoisuuden arvioinnissa otetaan huomioon myös kausiasukkaat. Saaristoiset hyvinvointialueet määritettäisiin saaristoisuus-pisteytyksen perusteella, jossa huomioidaan saariston vakituiset asukkaat ja kausiasukkaat sekä heidän osuutensa hyvinvointialueen väestöstä ja alueen saaristoisuus. Kausiasukkaat käyttävät terveydenhuollon palveluita käytännössä vakituisiin asukkaisiin verrattavalla tavalla. Lainsäädäntö myös mahdollistaa terveydenhuollon palvelujen käyttämisen asuinpaikasta riippumatta: terveydenhuoltolain (1326/2010) 47 §:n mukaan henkilö voi valita, miltä terveyskeskukselta tai sen terveysasemalta hän saa terveydenhuollon palvelut riippumatta siitä, minkä hyvinvointialueen alueella palvelu sijaitsee. Lisäksi lain 50 §:n mukaisesti kiireellinen sairaanhoito on annettava sitä tarvitsevalle potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Näin ollen kausiasukkaat muodostavat keskeisen tekijän hyvinvointialueen palvelutarpeen ja toiminnan kannalta, erityisesti saaristoalueilla.

7. Siirtymätasauksien porrastuksen muuttaminen (35 § 2–5 mom.)

Siirtymätasauksen porrastusta muutettaisiin sekä siirtymätasausvähennysten että -lisien osalta kymmenellä eurolla asukasta kohden lisää vuosittain vuodesta 2027 siten, että pysyvien siirtymätasauksen määrä vähenee noin neljäsosalla vuoden 2030 loppuun mennessä.

Saaristoneuvosto korostaa ennakoitavuuden merkitystä. Saaristossa palvelujen alasajo tapahtuu helposti nopeammin kuin niiden korvaaminen toimivilla ratkaisuilla on mahdollista. Tämän vuoksi rahoituksen muutosten tulee olla riittävän hallittuja, jotta hyvinvointialue pystyy sopeuttamaan toimintaansa ilman, että palvelut heikkenevät kohtuuttomasti.

8. Siirtymätasauksia koskeva säästötoimenpide ja sen kohdentaminen (40 §)

Siirtymätasauksista valtion rahoittamasta osuudesta siirrettäisiin hyvinvointialueiden rahoitettavaksi 53 milj. euroa vuonna 2028, 91 milj. euroa vuonna 2029 ja 82 milj. euroa vuodesta 2030. Rahoituksen vähennys kohdistettaisiin asukasta kohden yhtä suurena kaikille hyvinvointialueille, lukuunottamatta niitä

siirtymätasauslisää saavia hyvinvointialueita, joilla siirtymätasaus on laskennallisen rahoituksen kehityksen huomioon ottaen tarpeen palvelujen järjestämiseksi riittävän rahoituksen turvaamiseksi.

Saaristoneuvosto toteaa, että asukaskohtaisesti tasainen vähennys ei välttämättä kohtelee tosiasiallisesti yhdenvertaisesti alueita, joilla palvelutuotannon kustannukset ovat rakenteellisesti korkeammat. Saaristoalueiden erityisolosuhteet tulee voida huomioida myös siirtymätasauksia koskevassa arvioinnissa.

9. Kommenttinne koskien saariston käsitettä (saaristolain 3 §)

Saaristoneuvosto pitää perusteltuna, että saariston käsitettä täsmennetään ja sidotaan SYKEN saaristoalueluokitukseen. Tämä voi lisätä johdonmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Samalla saaristoneuvosto korostaa, että luokitusta tulee soveltaa niin, että myös sisä- ja välisaariston erityisolosuhteet tunnistetaan asianmukaisesti. Saariston palveluhaasteet eivät rajaudu vain niihin alueisiin, jotka ovat suoraan lautta- tai yhteysalusliikenteen varassa.

10. Kommenttinne koskien saaristoista hyvinvointialuetta (saaristolain 9 a §) sekä siihen liittyvää valtioneuvoston asetusta

Saaristoneuvosto kannattaa sitä, että saaristoinen hyvinvointialue määritellään selkein ja läpinäkyvin perustein. Mallin tulee kuitenkin olla myös vakaa ja ennakoitava, jotta rahoituksen perusteet eivät muutu suhteettomasti teknisten muutosten tai vertailuasetelman vaihtelun seurauksena.

Neuvosto pitää tärkeänä, että saaristoisuuden huomioon ottaminen näkyy myös käytännön palvelusuunnittelussa ja seurannassa. Pelkkä luokittelu ei riitä, vaan sen tulee tukea konkreettisesti palvelujen säilymistä ja saavutettavuutta saaristossa.

11. Mahdolliset muut kommentit hallituksen esitysluonnoksesta

Saaristoneuvosto korostaa, että saaristopolitiikan ja hyvinvointialueiden rahoituksen tulee tukea saaristossa asumisen edellytyksiä pitkäjänteisesti. Sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen toimivuus ovat saariston elinvoiman kannalta keskeisiä.

Kemiönsaaren keskeinen viesti on, että palvelut saaristossa tulee turvata kestävästi ja ennakoitavasti. Tämä edellyttää, että rahoitusmallissa tunnistetaan saariston todelliset olosuhteet monipuolisesti ja että vaikutuksia seurataan myös saavutettavuuden ja käytännön palvelutason näkökulmasta.

Lund Erik
Kimitoöns kommun - Kemiönsaaren kunnan saaristoneuvosto

